

Akademik Yayıncılıkta Açık Erişimi Güçlendirmek: Dönüştürücü Anlaşmalar

Neslihan AKA

Kütüphaneci / Fırat Üniversitesi

naka@firat.edu.tr

Akademik Yayıncılıkta Dönüşüm: Dönüştürücü Anlaşmalar

"Mümkün olduğunca açık, gerektiği kadar kapalı" ilkesine dayanan açık erişim politikaları farklı kurum ve ülkelerde değişiklik göstermekle birlikte güçlü bir ivme kazanmıştır. Dergi abonelik ücretlerinin artmasıyla 1990'lı yıllarda yaşanan dergi krizi, Stevan Harnad'ın "yıkıcı önerisi" ile başlayan ve altın yol ve yeşil yol açık erişim kavramları, gold, hibrid dergilerin artmasıyla devam eden açık erişim süreci, yayıncıların çifte ücret politikası (hem kütüphanelerden alınan abonelik ücreti hem de yazarlardan alınan makale işlem ücreti) ile yeni bir dönüşüme doğru yol almıştır (Zan, 2024). Dönüştürücü anlaşmalar (Transformative agreements), Oku-Yayımla (Read&Publish) olarak adlandırılan yayıncılıktaki yeni dönüşüm, açık erişim yayınlarında önemli ölçüde artış sağlamaktadır. Yapılan bir bilimsel çalışmada bu anlaşmalar ile yıllık açık erişim yayın sayısının 1,8 kat arttığı da belirtilmektedir (Moskovkin, Saprykina and Boichuk, 2022). "Dönüştürücü anlaşmalar ile, katılımcı kurumlardaki araştırmacılar, makale işlem ücreti (APC) ödemek zorunda olmadan, telif haklarından vazgeçmeden araştırma konularına uygun karma dergilerde (hibrid) açık erişim yayın yapabilmektedir (ESAC, 2024).

Ülkemizde TÜBİTAK ULAKBİM Wily ve Springer Nature yayınevi ile, TÜBİTAK ULAKBİM kurumlarına bağlı ilgili yazarların makale yayınlama ücreti (APC) ödemedi açık erişim yayınlamalarına olanak tanıyan bir anlaşmaya sahiptir. Kapsam içindeki yayınların Makale İşlem Ücreti (APC), TÜBİTAK tarafından karşılanmış olacaktır (ULAKBİM, 2024). TÜBİTAK ULAKBİM tarafından bütün üniversiteler adına yapılan yapılan dönüştürücü anlaşmaların yanı sıra ANKOS veri tabanı değerlendirme grubu ve lisans anlaşmaları grubu tarafından yapılan dönüştürücü anlaşmaların (Cambridge University Press, American Chemical Society (ACS) vb.) kütüphanelere ve araştırmacılara katkısı oldukça fazladır (ANKOS, 2023).

Dönüştürücü anlaşmaların açık erişim yayın sayılarındaki artışta yadsınamaz bir rolü bulunmaktadır. Bu bağlamda ülkemizde son yıllarda yapılan dönüştürücü anlaşmaların uluslararası yayınlardaki açık erişim artışına etkisi merak konusu olmuştur. 1980-2024 yılları arası ve son beş yıldaki Türkiye'nin toplam yayını ve açık erişim yayın oranı InCites veri tabanı kullanılarak analiz edilmiştir. 2019 yılında %42 olan açık erişim yayın oranı 2023 yılına gelindiğinde %48'e ulaşmıştır. Elbette bu artışta başka etkenler de mevcuttur. Ancak ilgili anlaşmalar ile açık erişim yayın sayısı artışının yakından ilgili olduğu düşünülmektedir. Önümüzdeki yıllarda bu artışın dönüştürücü anlaşma sayı ve yayın kotalarının artırılması ile daha da artış göstereceği beklenmektedir.

Amaç

Poster çalışmasının amacı; akademik yayıncılıkta açık erişim yayın sayısının artmasında önemli bir rol üstlenen "Dönüştürücü Anlaşmalar (Transformative agreements) / Oku-Yayımla (Read&Publish)" hakkında bilgi vermek ve dönüştürücü anlaşmalar ile açık erişim yayın sayısı arasındaki paralellığe bağlı olarak Web of Science veri tabanında yer alan Türkiye adresli yayınların açık erişim durumunu/artışını ortaya koymaktır.

Transformative Agreements

OPEN ACCESS PUBLISHING

Yöntem

Çalışma, sosyal bilimlerde var olan bir durumu olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan betimsel tarama modelinde tasarlanmıştır. Literatür değerlendirmesi için belge/doküman incelemesi yapılmıştır. "Dönüştürücü anlaşmaların açık erişim yayın sayısı artışında önemli katkısı vardır" olarak belirleyebileceğimiz hipotezi doğrulayabilmek için, bilimsel kanıt sunabilmek için ülkemizdeki açık erişim yayın sayısı artış durumunu incelemeye gereksinim duyulmuştur. Veri toplama tekniği olarak Web of Science veri tabanı verilerine dayanarak detaylı analiz yapan InCites akademik platformu aracılığı ile Türkiye'nin yıllara göre yayın sayısı ve açık erişim yayın sayıları (artış oranı) analiz edilmiştir (Incites, 2024).

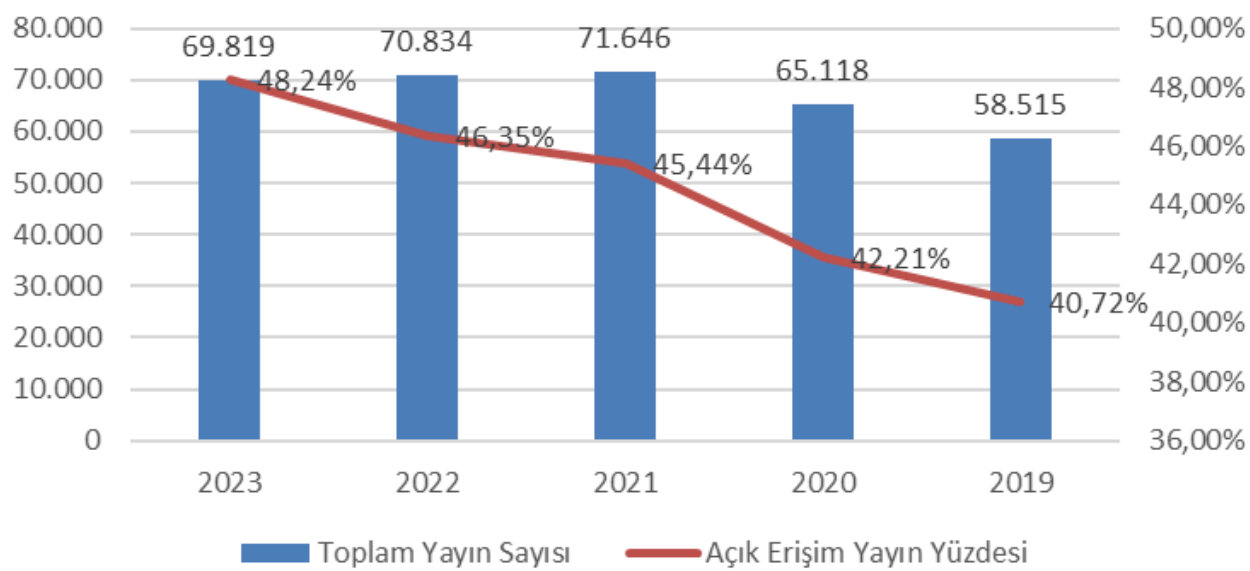
Sonuç ve Değerlendirme

Dönüştürücü anlaşmalar (Oku -yayımla), akademik yayıncılıkta açık erişim yayın sayısının artmasında önemli bir rol üstlenmektedir. 2019 yılında %42 olan açık erişim yayın oranı 2023 yılına gelindiğinde %48'e ulaşmıştır. Elbette bu artışta başka etkenler de mevcuttur. Ancak ilgili anlaşmalar ile açık erişim yayın sayısı artışı yakından ilgilidir. Ülkemizde oku -yayımla anlaşması yapılan veri tabanı sayılarının artırılarak araştırmacıların daha fazla açık erişim yayın yapması teşvik edecektir. Açık erişim, yayınlara erişebilen daha fazla okuyucu, daha fazla işbirlikleri, daha fazla atıf ve kişisel/kurumsal tanınırlığın artışı da beraberinde getirmektedir (SPARC Avrupa, 2024). Bu anlaşmalar kurum bazında yapılacağı zaman, akademisyenlerin görüşleri, üniversitenin akademik stratejik hedefleri, finansal maliyetler (abonelik ücreti/ APC), kurumsal veri tabanı kullanımı, yayın çıktıları vb. kriterle de bütüncül bir yaklaşımla göz önünde bulundurulmalıdır (Dodd, 2024). Sonuç odaklı bakıldığında da uluslararası alanda Türkiye'nin yayın ve atıf sayısı, uluslararası işbirlikleri vb. artışı daha fazla olacaktır.

Kaynaklar

- ANKOS (2023). ANKOS Faaliyet Raporu. Erişim adresi: <https://ankos.org.tr/wp-content/uploads/2023/06/ANKOS-Faaliyet-Raporu-2021-2023.pdf>
- Dodd, A. (2024). Navigating Open Access and Transformative Agreements: A Case Study of the University of Maryland, Library Resources & Technical Services, 68 (1-2). <https://doi.org/10.5860/lrts.68n1.8219>
- ESAC (2024). Transformative agreements. Erişim adresi: <https://esac-initiative.org/about/transformative-agreements/>
- InCites (2024). Analyze-Location. Erişim adresi: <https://incites.clarivate.com/#/analysis/O/region>
- Moskovkin, V. M., Saprykina, T. V. and Boichuk, I. V. (2022). Transformative agreements in the development of open Access, Journal of Electronic Resources Librarianship, 34 (3). <https://doi.org/10.1080/1941126X.2022.2099000>
- SPARC Europe (2024). Open Access benefits. Erişim adresi: <https://sparceurope.org/what-we-do/open-access/oa-benefits/>
- ULAKBİM (2024). TÜBİTAK - Springer Nature Açık Erişim Anlaşması. Erişim adresi: <https://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/haber/tubitak-springer-nature-acik-erisim-anlasmasi-imzalandi>
- WILEY (2024). Open access agreement for authors at eligible Turkish institutions. Erişim adresi: <https://authorservices.wiley.com/author-resources/Journal-Authors/open-access/affiliation-policies-payments/tubitak-agreement.html>
- Zan, B. U. (2024). Yayıncılıkta dönüşüm ve araştırma değerlendirmesi. Pervin Bezirci, İşil İknur Sert (Ed.) Cumhuriyet'in 100. Yılında Bilgi ve Belge Yönetimi Teknolojisinde Güncel Yaklaşımlar, (465-492 ss.) DOI: Istanbul :Istanbul University Press.

Türkiye'nin Son 5 Yıldaki Açık Erişim Yayın Artış Oranı

Türkiye'nin 1980-2023 Yılları Arası Açık Erişim Yayın Artış Oranı

